

16 LAGAR, SOM MENLIGT INVERKA PÅ ALLMÄNNA SEDLIGHETEN.

Saima n:o 43, 44 och 45 23. och 30.X, 6.XI 1845

I.

Då lagen öfverhufvud bör vara och är ett uttryck af den allmänna viljan, af ett folks högsta förnuft, så faller det sig motsägende att medgifva, att lagar gifvas, hvilka antasta den allmänna sedligheten. Att likväl såbeskaffade lagar funnits och finnas, kan ingen tänkande betraktare neka. Men då man medgifver detta, erkänner man äfven, att dessa lagar icke öfverensstämma med, hvad hos nationen gäller för sannt och rätt, d. ä. att de blott till namnet i lagstiftningen kvarstå utan att gälla och efterlefas. Detta inträffar vanligen, då lagstiftningen icke undergått mot folkets stigande bildning svarande reformer, eller då våldsamma kriser i nationens historia rubbat lagstiftningens naturliga utveckling och af ordningsstadgar för stundens behof skapat bestående lagar.

10

Genom den civila lagstiftningen kan ett folks moralitet endast sålunda förderivas, att lagen icke är nog bestämd, utan lemnar utrymme för bedrägerier och lagvrängning. Mycket kunde i detta hänseende vara att erinra vid den i Finland bestående civilagen, isynnerhet vid rättegångsordningen. Men vi hafva här förnämligast afsett brottmålslagarnes inflytande på allmänna moralen, och öfvergå derföre till betraktande af åtskilliga dessas stadganden.

20

I N:o 35 i detta blad nämndes om den för Finland, likasom ännu i Sverige, gällande lagen angående brott mot person, att dess låga straffbestämmelser för nog grofva förnärmanden af detta slag säkert bidragit att i detta hänseende bibehålla någon råhet uti allmänna tänkesättet. Ja det synes högst sannolikt, att då lagen ansett handgripligt förnärmande af den personliga säkerheten för ett så ringa brott, detta gifvit anledning till månget dråpslag, hvilket kanske eljest icke skulle hafva fallit. Det vore väl stridande mot mensklighetens och bildningens fordringar, att straffen för brott öfverhufvud skulle efterhand skärfas. Men straffets rättvisa är relativ. Och då ett jemförelsevis ringa brott mot egendomsrätten är urbota, men deremot ett med tillhugg tillfogadt blodvite kan försonas med ringa böter, så ger denna olikhet i straffbestämmelsen äfven anledning att anse det sednare förnärmandet för en jemförelsevis ringa sak. Och likväl kan en ringa tillfällighet göra blodvitet till dråp.

30

Icke mindre menligt inverkande kunna å andra sidan lagar vara, hvilka genom en öfverdrifven stränghet blifva orättvisa. Otvifvelaktigt är öfverhufvud, att stränga strafflagar förhärda sinnena, utan att bättre än en mildare lagstiftning förmå förekomma brott. Likasom menniskan vänjer sig vid hvarje klimat, hvarje lefnadsart, så betager vanan äfven det grymmaste straff dess afskräckande egenskap. Ja man måste till menskliga naturens ära tro, att blygseln öfver brottet och fruktan för denna blygsel mera verkar att förbättra och afskräcka än straffet. Blott således brottet straffas, för att härigenom stämplas såsom brott, och ett rättvist förhållande finnes mellan straff för skilda brott, så vinnes ändamålet lika lätt genom mildare straff som genom strängare. Äfven för straffens mildhet måste dock finnas en gräns, emedan ett alltför lindrigt straff kan göra den straffande rättvisan till en lek och upphör att stämpla brottet såsom sådant. Men för folkets sedlighet skadligt blir skärskildt ett straff, som i jemförelse med andra straffbestämmelser är alltför strängt och sålunda äfven orättvist. Ty det

40

50

undergräver tron på lagstiftningens rättvisa öfverhufvud. Af denna art är t. ex. spöstraffet såsom straff för mindre brott mot eganderätten, för gästgifvares förnärmanden mot de resande o. s. v. Än orättvisare blir nyssnämnda straff, då det träffar den fattige för samma förseelse, för hvilken den förmögnare straffas endast med obetydliga penningböter.

Men om sålunda brottmålslagarne kunna hafva förderligt inflytande på ett folks moralitet, då de gälla verkliga brott mot samhällsordningen, så inträffar detta ännu mycket lättare, då man söker att genom strafflagar förekomma laster, icke brott. Öfverhufvud kan det ställas i fråga, huruvida staten bör med straff belägga en last, en osed, hvarigenom icke annan persons rätt omedelbart förnärmas. Säkert är åtminstone, att erfarenheten på alla tider vitsordat det ringa gagnet af sådana strafflagar, att icke säga deras fullkomliga ändamålslöshet. Också barnet förbättras icke genom agan, ehuru denna är nödig att åstadkomma lydnad för fostrarens bud, så länge det icke förmår inse det rätta uti, hvad dessa påbjuda, och när det icke genom förmaning kan bevekas till åtlydnad af desamma. Men i den mån dess förstånd utvecklas, och det lär sig att skilja mellan godt och ondt, blir agan onyttig till och med skadlig. För den till fullt sjelfmedvetande vaknade människan länder än mindre straffet till förbättring. Och om sakens natur fordrar, att brottet bör bestraffas, likasom det för samhällsordningens bestånd är nödvändigt, att missdådaren genom hotelse med straff afhålles från dess begående, äfven om han derigenom icke moraliskt förbättras, så gäller detta icke om seden och lasten. Man kan visserligen säga, att lasten blir ett brott, då den genom lag förbjudes och belägges med straff; ty brottet är öfverhufvud brott mot positiv lag. Men frågan är just den, om staten genom lagstiftningen bör alltför mycket öka brottens antal och förbyta, hvad som förut var osed och last, till ett brott.

30

«:o 44»

II.

Men låt oss gå från teorierna till åberopande af erfarenheten. Landets brottmålslag har i sekler stadgat straff för sedeslöshet i förhållandet mellan könen och isynnerhet för mödrarne till oäkta barn. Ett annat nog orättvist lagstygande har uteslutit dessa arma frukter af svagheten eller låtsinnigheten från en bland de viktigaste skyddslagars åtnjutande, från skydd af de allmänna arfslagarne, så att ett oäkta barn icke kan taga arf ens efter sin moder. Hafva nu dessa lagar förekommit eller ens hämmat oseden? Vi tro, icke ens det sednare. Statistiska beräkningar upplysa tvärtom, att osed i detta hänseende tilltagit i större proportion än tillochmed folkmängden.

40

Men om man genom dessa lagar intet vunnit, är då icke heller något genom dem förloradt? – Jo aktningen för lagen i allmänhet angripes af dem dagligen och stundligen. Lagen finnes, men hvarken presterskap eller allmänna åklagaremakten beifrar förseelsen. Hvarföre? Emedan man anser det skamligt att åtala en osed, som endast rör den brottsliga och blott medelbart samhället, men icke omedelbart förnärmar någons rätt – emedan hvar och en blyges att »kasta första stenen». Tillfälligtvis anklagas någon individ; oftast är anledningen enskildt agg. Så straffas en, medan hundra och tusende för samma förseelse blifva oantastade, ehuru uppenbar den är, och medan samhället på andra håll till och med gör prostitutionen laglig. Hvad man stämplat såsom brott, upphör sålunda att gälla såsom sådant och förlorar dermed äfven det vanärande såsom osed och last; ty hvad samhället förbjuder och likväl uppenbart tolererar, det blir just härigenom

50

tillåtet.

Men det gifves i Finland en lag af samma syftning som den nämnda, hvars inflytande måste vara desto mer förderfvande, ju mindre den osed, densamma afser att förhindra, rörer annan mans rätt, och ju mera dess beifrande intränger på det enskilda lifvets fridlysta område – vi mena *Förordningen mot missbruk af starka drycker*.

Kanske skulle en noggrann sjukdomsstatistik för landet utreda, att ett större antal individer förstört sin helsa genom omåttligt ätande, än genom förtärande af starka drycker. Likaså torde lätt kunna bevisas, att lättja å ena sidan och ett slösande lefnadssätt å den andra föranledt ett större antal brott än fylleriet. Hvarföre stadgar då lagen icke straff för omåttligt ätande, för lättjefullt lefverne, för slösaktig hushållning? Man kan ingalunda påstå, att dessa laster skulle vara oskadliga för samhället. Men de finnas äfven i de högsta samhällsklasser; fylleriet blott i den lägsta? Vi vilje lemna det sednare derhän, ehuruval vi tro, att med de seder, som herrskat och ännu till en del äro rådande, bruket af starka drycker är öfverflödande i alla samhällsklasser, missbruket endast mera uppenbart i de lägsta. Orsaken hvarföre fylleriet så synnerligen ådragit sig lagstiftarens blickar är troligen endast denna dess uppenbarhet. Ty de öfriga anmärkta osederna kunna icke lika lätt åtalas och i bevis ledas. Äfven torde den öfvertygelse, att bruket af starka drycker är helt och hållet onyttigt, hafva medverkat att framkalla den stränga lagen mot deras missbruk. Rigtigheten af sistnämnda öfvertygelse lemna vi för denna gång derhän; uppställande endast mot densamma tvenne vida äldre och allmännare satsar: att »vinet fröjder menniskan», samt att stunder af sorglös glädje äro henne nyttiga.

Mot missbruket af denna eggelse till fröjd vänder sig nu lagen. De straff, genom hvilka den söker afvända detsamma, äro böter, fotstock och fästning.

För att något så när kunna beräkna, hvilket inflytande för sitt ändamål denna lagstiftning möjligen kan utöfva, kan det vara nyttigt att besinna styrkan af den osed, den har att bekämpa. Den stadgar högsta straff, halfårs fästning, för fjerde resan af starka drycker öfverlastadt tillstånd. Om vi nu antaga, att fyra bland fem myndiga män af de såkallade bildade samhällsklasserna under sin lefnad gjort sig skyldiga till detta straff, så lærer ingen, som känner landets sed, kunna med full öfvertygelse förklara detta antagande för obefogadt. Och om mängden af deltagare gör felets bekännande mindre påkostande, så kunna vi här i Finland trösta oss dermed, att samma förhållande eger rum åtminstone i Sverige, i Danmark, i England, Skottland och Irland och öfver hela Tyskland. Denna beräkning skulle för Finland gifva åtminstone 80 tusen fästningsfångar, hvilka sig till näpst och androm till varnagel borde inhysas på Sveaborg, Kotka o. s. v., och bland detta antal skulle troligen hälften eller 40 tusen hvartannat år komma att förnya fästningsbesöket. Också är det föga troligt, att denna tropp af embets- och tjänstemän, af prester, handlande och manufakturister skulle på fästningen komma att sakna en tillräckligt stor underlydande befolkning af almoge, sjömän, o. s. v. Med ett ord en fjerde eller femtedel af hela landets invånartal skulle få göra åtminstone ett besök på någon fästning, och kanske tiondedelen skulle med korta mellantider jemt befolka dessa landets försvarsverk.

Och genom denna massas fängslande skall nu missbruket hämmas, oseden utrotas? – Eller afser lagen att endast statuera vissa exempel af straff, för att derigenom afskräcka? – Men människorna se, att t. ex. krig och sjöfart föra hälften af sina idkare till en våldsamt död, och

likväl hoppas hvarje krigare och sjöman att få tillhöra det öfverlevande halfva antalet. Låt oss antaga, att årligen 3 000 af landets invånare skulle för fylleri befordras till fästning; och detta antal vore väl redan tillräckligt stort för förhållandena, ehuru det icke utgör mer än femtionde delen af de skyldigas. Men hvem hoppas väl icke, att aldrig blifva den ena utvalde bland de femtio, d. ä. att utdraga en af de 49 friande lotterna, då han vid ett dödslotteri ännu hoppas på den ena friande bland två lotter. Ännu lär det kunna antagas, att redan 300 fästningsfångar af denna art blifva betungande nog för allmänna fångvården. Så kan hvar och en skyldig hoppas att bland tusen komma att tillhöra de 998, hvilka årligen gå fria. Huru stor förbättring straffet verkar hos de två bland de tusen, kan väl icke på siffran afgöras. Men nästan troligt är, att dessa följa de niohundrade nittioåttas exempel och hoppas på bättre lycka nästa gång.

Dock kanske skall redan straffet i tredje graden, nemligen fotstocken, göra det i den fjerde onödigt både såsom förbättringsmedel och varnagel. Det förra straffet är också i allmänna opinionen strängare, tack vare befolkningens hederskänsla, hvilken tvertemot lagens förutsättning ännu anser offentligt brännmärkande för ett svårare straff än förlust af friheten för ett halft år. Kanske skulle det lyckas lagstiftningen att utplåna denna hederskänsla; för vår del önska vi, att likväl ett sådant dess bemödande må tillhöra undantagen. Angående denna straffgrad gäller derföre endast med någon inskränkning det angående den fjerde anförda. Men den medförer ännu det goda, att den, som lyckligen genomgått densamma, säkert finner allt, hvad derpå kan följa, jemförelsevis vara af ringa betydelse. Den har i afseende på aktningen för lagen det utmärkande, att här en förseelse, hvilken allmänna opinionen icke anser för vanärande, belägges med ett högst vanärande straff.

Böter åter äro väl såsom straff det lämpligaste för förseelsen. Men i sig sjelf betyda de, till ett belopp af 3 à 9 Rubel S:r, för den förmögna iniet. Den fattige, som aftjenar dem med fängelse, kan ofta anse husrum och fångkost för en välgerning.

Likväl bör det medgifvas, att bland den mera bildade befolkningen lagligt tilltal för fylleri i och för sig anses vanhedrande. Deremot är det klart, att en osed så allmän, att den utgör flertalets sed, såsom redan blifvit nämndt, icke af allmänna opinionen anses för vanärande. Väl gäller det för en nedsättande last att suppa, men icke att dricka sitt glas. Fylleri är vanärande; men allmänna opinionen anser det icke för fylleri att fyra, fem, sex eller flera gånger hafva haft ett rus. Här uppstår således det förhållande, att lagen stämplar såsom ett vanärande brott, hvad allmänna opinionen och seden icke ens gör till en last. Ruset måste vara sed för att blifva osed, det måste framkallas endast af begäret och hinna en uppenbart förderfvande grad, för att gälla för en beklagansvärd last. Men lagen gör icke fylleriet utan ruset, vore det än huru tillfälligt som helst, till ett vanärande brott.

Och det är härigenom, genom att hafva gjort en nog allmän förseelse till ett brott, hvilket medförer vanärande straff och frihetens förlust, som lagen mot missbruk af starka drycker blifvit en bland de mest förderfvande för allmänna moralen. Ty deraf kommer först omöjligheten att kunna åtala och bestraffa alla eller ens någon större del af hithörande lagbrott; och för det andra är i de flesta fall, då åtal skett, icke förbrytelsen utan åtalet och straffet vanärande. En otvifvelaktig följd häraf är missaktning för lagen och lagskipningen, hvilka sålunda låta bruka sig att godtyckligt och tillfälligt vanära den ena eller andra

medborgaren. Denna missaktning ökas ännu deraf, att samma lag icke synes hafva något annat ändamål än detta. Ty dess oförmåga att hämma det missbruk, mot hvilket den är rigtad, är alltför uppenbar. På sin höjd kan densamma verka till, att ruset förhемligas; men då berusandet ofta är tillfälligt, icke följt af begär, och det äfven af allmän opinion och sed icke fördömes, så är dess afvändande genom hotelse med straff platt omöjligt. Hvar man vet också, att fylleriet är en kropps och själssjukdom, hvilken sällan ens genom lämplig kur för båda kan botas, men på hvilken straffet är utan allt inflytande.

För att fullkommna denna bild bör man ännu erinra sig, att lagen äfven i detta fall för att icke blifva en overksam bokstaf tagit egennyttan, afundsjukan, hämdlystnaden, hvarje neslig hjertats böjelse i sin tienst. Hvem skulle väl någonsin anlitat en lag, som för samhällsordningen är onyttig, som icke ens kan afse individens förbättring, som endast godtyckligt kan utvälja några offer för sin tillvaro, om icke låga böjelser lemnats spelrum att begagna sig af denna dess godtycklighet. Också lärer intet enda åtal enligt denna lag hafva skett, vid hvilket icke åklagarens egennyttan varit driffjedern; ty denne kan ju tillskansa sig hälften af böterna. Och från alla landsändar hör man exempel citeras, huru den nesligaste skade- och hämdlystnad begagnat detta medel för sitt tillfredsställande. Följden här af är ännu den, att åklagaren i hvarje rättsinnig mans ögon står än mera vanärad än den straffade. Och allt detta förderf, all denna uselhet är en frukt af blott ett enstaka försök, att åt brottmålslagen öfverlemnna vården om god sed icke blott om god ordning.

Men om nu medges måste, att den i omförmäldt hänseende gällande lagen är depraverande, så följer deraf icke, att ingen lag mot missbruk af starka drycker borde finnas. Om man blott noga skiljer mellan oseden som sådan och det förnärmande af annan persons rätt, densamma kan medföra, så har man också lätt att bestämma den gräns, utöfver hvilken lagen icke bör sträcka sina hotelser och straff. Det bör anses för hvarje medborgares rätt, att hafva hemmet fridlyst för spejares och åklagares egennyttan, så länge hans hemlif icke förnärmar samhällsordningen. Men det synes icke mindre vara hans rätt, att icke i det offentliga eller i eget hus ofredas hvarken af den rusiges åsyn eller af dennes oftast stormande uppträdande. Må lagen derföre med straff belägga dem, som icke sky att visa sig offentligen i berusadt tillstånd, eller derunder störa allmän frid och samhällsordning, utan att derföre genom belöning uppmåna hvar och en att uppträda såsom åklagare. Det är nog, att den, som genom verk och gerning är förorättad, eger tillfälle till upprättelse, och att i öfrigt allmänna ordningens väktare genom åtal inför domstol kunna betrygga dess upprätthållande. Men då bör äfven framförallt lagen icke stadga såbeskaffade straff, att dessa bringa den felande större vanära, än den sjelfva förseelsen för honom medförer.

Genom en sådan lag kan väl sjelfva oseden likasålitet hämmas som genom den nu bestående. Men genom densamma vore allt vunnet, hvad möjligen vinnas kan, nemligen hämmandet af dess offentlighet och afvändandet i någon mon af de olägenheter, den för samhällsordningen medförer. Hvad Neander i sitt namnkunniga votum angående de Straussiska lärorna yrkat, att en kristlig stat, ehuru den icke vidtager några åtgärder till den fria forskningens hämmande, likväl borde uttala sitt ogillande af irreligiösa läror, detta skulle äfven här ske i afseende å oseden. Och mera bör i fråga om herrskande osed lagstiftningen icke tillgöra, emedan, såsom vi sökt visa, den sålunda endast skulle

nedstämma aktningen för sjelfva lagen.

Antalet af de brottsliga torde väl sålunda blifva jemförelsevis obetydligt; men dermed vore äfven möjligheten gifven, att verkligen åtala och bestraffa hvarje lagbrott, och lagens efterlefnad skulle icke såsom nu upprätthållas genom ett godtyckligt val af föremål för bestraffningen. Sådant deremot förhållandet nu är, blir lagens efterlefnad en bisak, den synes blott af nyck nu och då göra sina stadganden fruktansvärda, och detta dessutom på ett sätt, som kan göra både lagen och åklagaremakten föraktliga och lagskiparen till orättvisans och förderfvets viljelösa tjenare.

(n:o 45)

III.

De lagar, vi i det föregående exempelvis anfört, äro af den art, att de göra oseden till brott och sålunda, genom att menligt inverka på den allmänna moraliteten, uppamma nya oseder utan att förmå hämnna de förhandenvarande. Men det gifves andra lagar, hvilka nödvändiga för samhällsordningen antasta brott, som endast i samhället hafva sitt upphof, hvilka lagar derföre lätt kunna öfva ett för allmänna sedligheten förderfligt inflytande. Dessa äro de i vidsträcktare mening såkallade prohibitivförfattningarne.

Omåttlighet, osedlighet i förhållandet mellan könen äro laster, dem man måste anse för sådane, äfven om man tänker sig människan utom samhället. Stöld, mord äro likaså brott mot medmänniskors naturliga rätt, äfven utan afseende på den borgerliga lagens bud i dessa hänseenden. Men att människan t. ex. lifnärer sig med det arbete, hon lärt, köper och säljer efter egen fördel, häri finnes för sig intet ondt. Likväl gör lagen det till ett brott att utan uppfyllandet af vissa vilkor utöfva ett yrke, att köpa och sälja den ena eller andra varan, och detta, emedan afsendet på alla samhällsmedlemmars bergning fordrar det.

En nyare tid har med mycken värma och någon framgång höjt sin röst mot alla prohibitivförfattningar, och man måste, isynnerhet då man betraktar dessas inflytande på allmänna moralen, till en viss grad skänka sådane bemödanden sitt bifall. Uppenbart är, att då en prohibitivförfattning upphört att för ändamålet gagna, d. ä. då förändrade förhållanden verkat, att densamma icke befrämjar allmänna välståndet, och då dess upprätthållande blir omöjligt, så blir försöket dertill just härigenom skadligt. Nära till denna punkt har öfverallt i Europa näringstvånget hunnit. Den ifrigaste bönhasjagt kan icke förekomma, att ju allestädes varutillverkning sker utan laglig auktorisation. I lagbrottet deltagar med tillverkaren äfven afnämaren, och vanan dervid gör, att man å ingendera sidan anser denna defraudation för orätt. Under sådane förhållanden har lagen upphört att gagna för sitt ändamål, och näringsfrihet synes vara det enda medel, hvarigenom denna källa till förakt för lag och samhällsordning kan tilläppas.

Äfven yrkandet på handelsfrihet har förvärfvat mycket bifall genom framställningen af de millioner lagbrott, tullagstiftningen föranleder. Man har dock vid hithörande lag att afse tvenne omständigheter. Då nemligen en utländsk varas införsel drygt beskattas, för att befordra den inhemska produktionen, så ger detta skäl för den gamla klagan, att flertalets, konsumenternas, fördel uppoffras för de fåtaliga producenternas. Härvid borde väl betänkas, att flertalet af hvarje lands invånare äfven tillhör producenternas antal, samt att hvarje inhemska närings förkofran medelbart befordrar alla öfriga näringsars tillväxt. Men då det skydd, tullagstiftningen afser att gifva en viss näringsgren, erfordrar antingen förbud eller en mot förbud svarande skyddstull, så göres

härigenom lagbrottet alltför vinstgifvande, för att icke fresta lystnaden. Den stora allmänheten, som endast dömer öfver det omedelbara gagnet af en sådan lag, anser genom densamma sin rätt vara förnärad, och dess dom fritager lagbrytaren från vanäran af brottet; likasom denne, då han till hvem som helst kan afyttra en uppenbarligen lurendrejad eller tullförsnillad vara, vinner så många deltagare i sitt brott, att han sjelf icke känner sig af detsamma vanärad. Vid dessa lagar har derföre lagstiftaren att tillse, att den näring, som skall skyddas, icke alltför mycket motarbetas af landets naturförhållanden, samt att hvarje skyddstull så litet som möjligt höjer den utländska varans pris öfver den inhemskas. Sålunda försvinner frestelsen både för den vinningslystne och allmänna opinionen, hvilken sednare ledes af konsumenternas större eller mindre fördel icke mindre än af lagens pretenderade orättvisa.

Den andra synpunkten vid tullagstiftningen är handelsrörelsens beskattning, kanske den minst tryckande af alla beskattningsmetoder. Defraudationer vid denna del af tullagarne hafva väl ingen ursäkt; ty de utgöra enkelt en stöld från det allmänna. Men orättvis fördelning af denna beskattning föranleder, såsom all lagens orättvisa, lagbrott utan dervid fästad vanära. Om nemligen en allmän nödvändighetsvara högt beskattas, så faller beskattningens tunga lika mycket på den fattigare som den förmögnare delen af befolkningen. En sådan skatt blir derföre orättvis. Likaså bjuder klokheten, att äfven i detta hänseende frestelsen till oloflig införsel icke göres alltför stor. Ty egen fördel öfverröstar då såväl hos köpare som säljare samvetets röst. Lagstiftaren bör åtminstone förutsätta, att en tillräcklig vinning alltid framkallar lagbrottet. Och den, som haft någon erfarenhet af tänkesättet i handelsstäder, vet, att samvetena der vanligen stå i noga förhållande till tulltaxan, så att, medan tullförsnillning å den ena varan anses för skamlig, oloflig införsel af en annan vara gäller för tillåten. Den sednare varan är då alltid den jemnförelsevis högre beskattade, hvilken på samma gång lockar genom högre vinning och ger lättare anledning att tadla lagen för orättvisa.

Ännu vilja vi erinra derom, att då en gång lagen ansetts nödig, intet är mera förderligt för allmänna moralen än en slapp kontrol öfver lagens efterlefnad. Visserligen var det en stor uppfostran till lagbrott, då t. ex. i Finland för en pipa rom eller arrak, om vi icke misstaga oss, erlades i tull omkring 1 800 Rubel B. A. Men otvifvelaktigt lär vara, att slappa kontroller i fordna tider synnerligast bidragit att förderfva allmänna tänkesättet. Öfverhufvud synes vid lagar af denna art en så liberal lagstiftning, men deremot en så sträng tillsyn öfver dess efterlefnad som möjligt vara för ett land lika gagnande både i ekonomiskt och moraliskt hänseende.

Man är van att i allmänhet fästa ett alltför ringa afseende på lagarnes sedliga inflytande, och mången läsare torde äfven anse, hvad vi här i detta hänseende anmärkt, vara obetydligt och föga värdt att beaktas. Det är också sannt: en lag visar icke sitt inflytande på allmänna tänkesättet under första halfåret, kanske icke under första decenniet af sin tillvaro. Men då generation efter generation uppvexer under missaktning för allmän lag och ordning, med lagbrottet ständigt för ögonen och försvaret för detta i hvar mans öfvertygelse, då öfvergår detta fritänkeri till ringa aktning för samhällsordningen, för dess lagstiftning och dess berättigande öfverhufvud, och staten skakas af en sådan tidsanda i sina grundvalar.

Vill man se ett exempel i stort på denna allmänna opinionens och

moralens depravation, så bör man betrakta tillståndet i Frankrike före revolutionen. Men äfven närvarande tid erbjuder varnande exempel. Det synes nemligen säkert, att i Tyskland lagarne angående yttranderätten förnämligast verkat den benägenhet för samhällsordningens reformerande, hvilken nu derstädes röjer sig, och den ligkiltighet, hvarmed man synes betrakta bestående lag, så snart den anses stå i strid med allmänna öfvertygelsen.

10 Bildningen i Tyskland har nemligen hunnit den höjd, att intet af, hvad menskligt vetande tillhör, kan för densamma blifva obekant. Så systematiserad och sammanhängande, samtidens vetande är, och på så otaliga vägar, det meddelas och sprides, är det nemligen platt omöjligt, att någon individ, som står på höjden af tidens bildning, skulle kunna sakna kunskap om någon af de frågor, af hvilka tiden uppröres. Denna kunskap är hans lifsluft, och att undanhålla honom den är att betaga honom vilkoren för det lif, han lefver. Hvarje härtill ledande åtgärd framkallar derföre en strid på lif och död. Och då bland prohibitiva åtgärder den lättast kan förklaras för orättvis, hvilken till samhällets bästa förbjuder vetandet, så förklarar äfven allmänna opinionen i detta afseende snarast lagbrottet för tillåtet. Det är en enkel slutsats, att 20 bildning är statens högsta ändamål, och att derföre dess meddelande icke rättvist kan förbjudas, samt att individen för samhället bör uppoffra allt, äfven lifvet, men icke sanningen och det rätta, sin öfvertygelse och sin sedlighet. Mot dessa satser uppställer man förgäfvades den: att samhällets medlemmar böra skyddas mot ett vetande, som »kan» förderfva. Ty hvarje sannt bildad menniska måste ega fast tro på sanningens egen makt att segra öfver villfarelsen, utan tillhjälp af prohibitiva åtgärder mot den sednare, och han säger: vetande är icke vetande, om det icke är fri öfvertygelse, framgången ur kunskap på godt och ondt. Staten, slutar han, bör vara fast nog att utvärda denna 30 bildningens process, eller är den icke, hvad den bör vara.

Tysklands politiska indelning gör det vidare lätt att i nämnde hänseende bryta lag. Hvad som förbjudes i den ena staten, allmängöres i den andra, eller tryckas de förbudna skrifterna i Frankrike och i Schveitz. En bok undgår lätt efterspaningar, och förbudna skrifter spridande och läsning kan derföre icke hindras. Än mer hvarje boklåda, hvarje enskildt bibliotek är fullt af förbudna skrifter, men det anses för en vanära att uppträda som angifvare häraf. De styrande icke mindre än de lydande läsa dessa skrifter, deras innehåll utgör allmänna samtalsämnet i hvarje krets, mängden vet slutligen icke, hvad som är 40 förbjudet eller tillåtet, om lagens stadganden bekymrar sig ingen. Men ett sådant uppenbart förakt för lagen i ett hänseende måste äfven inverka på allmänna tänkesättet i förhållande till öfriga samhällslagar. Det förstorar ännu faran, att lagar angående yttranderätten tillhöra de politiska, ingå i statsförfattningen, och den, som frisäger sig från åttlydnad för en del af statsförfattningen, emedan denna anses strida mot allmänna opinionen, för den är steget icke svårt att förklara statens hela politiska författning för oduglig, emedan den i hans tanke icke motsvarar nationens bildning, icke af allmänna opinionen uppbäres.

50 Vi äro öfvertygade, att hvar och en, som känner förhållandena i Tyskland, skall medgifva, att i sjelfva verket faran af det närvarande tillståndet blifvit framkallad från detta håll. Hade då dylika lagar icke bort finnas? – Ingen, som erkänner vetandets betydelse för handlingen, kan vara tanklös nog att fordra obegränsad frihet för yttranderätten. Ja man måste medgifva, att perioder i en nations utveckling finnas, då

äfven preventiva åtgärder i detta afseende kunna vara gagneliga, kanske nödvändiga – eller man skulle eljest nödgas förklara vissa perioder i alla bildade nationers lagstiftning för förnuftslösa. Men äfven vid en öfvertygelse, som erkänner censyrlagars nytta och nödvändighet, måste man önska, att dessa såsom alla de lagar, hvilka göra en handling, som icke för sig strider mot det rätta, till ett lagbrott mot samhället, måtte med största varsamhet anlitas; och ingen skall kunna anse, att icke denna önskan är just i samhällets och samhällsordningens intresse. Må förbuden inskränkas till, hvad nödvändigheten verkligen kräfvär, och sedan med all stränghet upprätthållas. Ty om prohibitionen öfverskrider sitt mått, blir dess iakttagande omöjligt; och när lagen är tom bokstaf och lagbrottet blir allmän sed, då är allmänna moralen förderfvad och hotar samhällsordningen med förderf. I detta afseende gäller detsamma, som ofvan blifvit anfördt om närings- och tullagstiftningen. Men missaktning för lagen är här så mycket farligare, emedan denna rörer ett annat intresse, lagbrottet blir allmänne och förderfvet isynnerhet angriper den företrädesvis bildade delen af nationen.

10

De exempel, vi anfört, på lagar hvilka kunna blifva menliga för allmänna sedligheten, äro visst icke de enda, som kunnat anföras, men vi hoppas de äro tillräckliga att förklara vårt yrkande. Af hela denna framställning torde finnas, att det väsendtligaste i ett sådant förderfligt inflytande är den omständighet, att lagen sjelf kan döda aktningen för lag. Man medgifver detta lätt om en dålig lagskipning. Vi hafva sökt visa, att sjelfva lagstiftningen kan lika lätt och kanske djupare sára allmänna moralen. Och säkert synes oss, att det är en sålunda framkallad sedlig upplösning, som i alla tider vållat omstörtningar i samhället. På dess afvändande kan derföre lagstiftaren icke använda nog uppmärksamhet, om han vill sträcka sin blick utöfver stundens tillfälliga kraf och lagens närmaste verkningar.

20

30

17 JESUITERNE I FRANKRIKE.

Saima n:o 43 23. X 1845

I afvaktan på händelsernas utveckling hafva vi underlåtit att något berätta om striden mot Jesuiterne i Frankrike. Det är af Tidningarne numera bekant, att den tills vidare slutat med Jesuiterkollegiernas upplösning.

40

Lärorikt kan det vara att betrakta den hastiga utbredning, denna orden synes vunnit på samma tid, då inom en icke ringa del af katolska kyrkan fordran på samvetetsfrihet och oberoende af den påfviska hierarkien framkallat en nykatolsk församling. Vore här blott fråga om en strid angående vissa dogmer, så kunde man anse dessa rörelser ega lika liten verklig betydelse som de Jansenistiska stridigheterna, i hvilka kort före revolutionen det fritänkande och lättsinniga Frankrike deltog med den mest sekteriska ifver. Men å ena sidan visar sig nu ett för hvarje dag stegradt presterskapets inflytande på massorna, hvarförutan en orden, sådan som Jesuiternas, hvarken kunde komma till makt eller denna makt anses för farlig; å den andra röjer sig behovet af en innerligare religiösbekännelse, än den blott formela, kyrkan äskar, och hvartill den förpligtar sina anhängare. Sålunda kan å båda sidor grunden till dessa företeelser sökas endast i samtidens allmänna sträfvande till en fast öfvertygelse angående mensklighetens högsta angelägenheter.

50